

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-18>

УДК 657:336.226

БОГАТЧИК Людмила
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-0659-057X>
e-mail: bohatchykla@khmnu.edu.ua

ЛОПАТОВСЬКИЙ Віктор
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-8830-1398>
e-mail: viktor_lopatovskyi@khmnu.edu.ua

БЕЗНОСКО Карина
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0009-0002-7937-6758>
e-mail: beznosko-ky@ukr.net

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ

Встановлено важливість податку на додану вартість у формуванні дохідної частини державного бюджету. Проаналізовано основні функції ПДВ з позиції управління ефективністю податкового планування на підприємстві; узагальнено перелік чинників, які підвищують та сприяють зниженню фіскальної ефективності ПДВ. Розглянуто сутність витратного підходу до формування поняття «додана вартість» та доведено, що він не може бути використаний при реалізації обліково-контрольних процедур з адміністрування ПДВ. Сформовано алгоритм розрахунку бази оподаткування ПДВ для цілей обліку та контролю. Для покращення системи адміністрування податку на підприємстві встановлено перелік платників ПДВ; розглянуто порядок застосування ставок податку до окремих видів господарських операцій; проаналізовано перелік нормативно-правових документів, які регламентують порядок методики обліку і контролю ПДВ. Доведено важливість врахування методики адміністрування ПДВ при аналізі ціноутворюючих факторів та побудові маркетингової політики суб'єкта господарювання.

Ключові слова: податок на додану вартість, база оподаткування ПДВ, платники податку, фіскальна ефективність ПДВ, податкове планування на підприємстві, адміністрування ПДВ.

BOHATCHYK Liudmyla, LOPATOVSKYI Victor, BEZNOSKO Karyna
Khmelnyskyi National University

VALUE ADDED TAX AS AN ECONOMIC CATEGORY AND OBJECT OF ACCOUNTING AND CONTROL

The importance of the value-added tax in the formation of the revenue part of the state budget has been established. The main functions of VAT are analyzed from the point of view of managing the effectiveness of tax planning at the enterprise; the list of factors that increase and decrease the fiscal efficiency of VAT is summarized. The essence of the cost approach to the formation of the concept of "added value" was considered and it was proved that it cannot be used in the implementation of accounting and control procedures for VAT administration. An algorithm for calculating the VAT tax base has been created for accounting and control purposes. To improve the tax administration system, a list of VAT payers has been established at the enterprise; the procedure for applying tax rates to certain types of economic transactions is considered; the list of legal documents regulating the method of VAT accounting and control was analyzed.

It was concluded that as an integral component of the cost of sold goods (works, services), VAT plays an important role in the formation of the enterprise's pricing policy, and must be taken into account when analyzing price-forming factors. It has been proven that conducting a VAT study at an enterprise should be aimed at finding ways to increase its fiscal efficiency, which is achieved, first of all, through the construction of an effective system of electronic tax administration. And the leading role in this is played by constant monitoring of changes in the current legislation in the field of VAT calculation and payment. The importance of taking into account the VAT administration method during the analysis of price-forming factors and the construction of the marketing policy of the business entity is proven.

Keywords: value added tax, VAT tax base, tax payers, fiscal efficiency of VAT, tax planning at the enterprise, VAT administration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Податок на додану вартість (далі – ПДВ) належить до одного з найбільш вживаних податків у господарській діяльності вітчизняних підприємств, водночас справедливо вважається складним з позиції визначення бази оподаткування, методики відображення в обліку та організації і проведення контрольних процедур. Як важливий фіскальний інструмент, ПДВ спрямовується на поповнення державного бюджету країни, та є головним джерелом його формування. Саме тому спостерігаємо підвищену увагу з боку контролюючих органів до перевірки правильності нарахування та відображення в обліку податкових зобов'язань і права на податковий кредит, визначення та застосування окремих видів ставок податку, використання системи пільг суб'єктами господарювання.

Незважаючи на те, що впровадження системи електронного адміністрування ПДВ дозволило систематизувати та суттєво покращити якість роботи з податковими документами і, як наслідок, зменшити кількість випадків зловживань в частині незаконного бюджетного відшкодування податку, в науковій літературі продовжуємо спостерігати чимало дискусій щодо впливу сутнісних характеристик ПДВ на методику реалізації обліково-контрольних процедур з його адміністрування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У працях вітчизняних науковців з економічної проблематики неодноразово зустрічаємо вивчення підходів до трактування сутності поняття «податок на додану вартість», зокрема, для цілей дослідження проаналізовано праці [2-13, 20]. Критичний аналіз обумовлених праць показує, що вивчення ПДВ як економічної категорії проводиться зазвичай шляхом визначення ступеня його взаємозв'язку з доданою вартістю суб'єкта господарювання, та оцінкою її впливу на формування загальної бази оподаткування. Не применшуючи важливості отриманих науковцями в процесі досліджень результатів та висновків, вважаємо, що аналіз виключно економічної складової сутності ПДВ не дозволяє у повній мірі прослідкувати особливості побудови бази оподаткування податком та визначити генезис його становлення і роль у формуванні податкової системи країни в цілому. Виходячи з обумовленого, дослідження було спрямоване на проведення критичного аналізу праць вітчизняних науковців щодо сутності та значення ПДВ для суб'єктів господарювання, а отримані за результатами аналізу висновки були використані при визначенні сучасного правового підґрунтя [14-19] реалізації обліково-контрольних процедур з адміністрування ПДВ на підприємстві. Вважаємо, лише застосування комплексного підходу до вивчення ПДВ дозволить не лише зрозуміти методику його нарахування і сплати для платників податку, але й дозволить сформулювати повну уяву про його роль та місце в податковій системі країни в цілому.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті полягає у вивченні теоретичних підходів щодо сутності податку на додану вартість як економічної категорії та об'єкту обліку і контролю.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Податок на додану вартість є одним з основних бюджетоутворюючих податків, адже забезпечує стабільність грошових надходжень до державного бюджету. Вітчизняні науковці відносять ПДВ до категорії складних податків, мотивуючи свою думку тим, що методика його розрахунку, адміністрування та відшкодування підлягає частим змінам з боку контролюючих органів, та потребує від суб'єктів господарювання постійного моніторингу здійснених нововведень, а також внесення відповідних коригувань в усталену практику розрахунків.

В науковій літературі зустрічаємо чимало дискусій науковців та практиків щодо сутності ПДВ як економічної категорії та об'єкту обліку і контролю, змісту об'єкту оподаткування, методики розрахунку, а також переваг від впровадження системи електронного адміністрування на підприємствах. Найбільш поширені у вітчизняних наукових дослідженнях трактування сутності податку на додану вартість як економічної категорії наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Сутність податку на додану вартість як економічної категорії

Автор, джерело	Зміст трактування поняття «податок на додану вартість»
Бондар М., Ловінська Л., Лисенко Н. та ін. [2]	Податок на додану вартість належить до загальнодержавних непрямих податків на споживну вартість, який справляється з юридичних та фізичних осіб, та є основним джерелом поповнення Державного бюджету України
Сидоренко Р.В. [3]	Податок на додану вартість відноситься до одного з найбільш прогресивних непрямих податків, і в умовах ринкової економіки він є найбільш ефективним. Як різновид непрямого податку, він є економічно нейтральним, оскільки зазвичай стягується за однаковою ставкою та практично зі всієї споживчої вартості
Білобровенко Т.В. [4]	ПДВ належить до одного з різновидів універсальних акцизів, який нараховується і сплачується до бюджету на кожному з етапів руху товарів від виробника до кінцевого споживача
Семененко Т.М. [5]	Відмічає, що податок на додану вартість є частиною новоствореної вартості придбаних товарів (виконаних робіт, наданих послуг), яка формується на кожному з етапів виробництва чи обігу, включається до складу ціни продукту і сплачується кінцевим споживачем. На думку науковця, ПДВ є податком на внутрішнє споживання продукції, адже він встановлюється у формі надбавки до ціни товарів (робіт, послуг), що споживаються на території України
Дугар Т.Є. [6]	ПДВ є непрямим податком з доданої вартості, яка формується на всіх стадіях виробництва чи обігу; цей податок включається у формі надбавки до ціни товару, робіт чи послуг і в повному обсязі сплачується кінцевим споживачем
Бурковська А.В., Ходикіна А.А. [7]	Податок на додану вартість є непрямим податком, який стягується в бюджет у вигляді надбавки до встановленої виробником ціни продукції (робіт або послуг), і сплачується виключно споживачами
Світовий О.М. [8]	Зміст податку на додану вартість полягає у сплаті цього податку продавцем товарів (робіт, послуг) з тієї вартості, яка додається до вартості придбаних матеріалів чи отриманих послуг
Чирва А. А. [9]	ПДВ є частиною новоствореної вартості, яка формується на кожному з етапів виробництва чи обігу, а його сума включається до реалізаційної ціни товару (роботи, послуги) та сплачується кінцевим споживачем
Подолянчук О.А. [10]	ПДВ – це непрямий загальнодержавний податок, він є складовою ціни товарів (робіт, послуг), складається з податкових зобов'язань щодо постачання товарів (робіт, послуг), податкового кредиту щодо постачання товарів (робіт, послуг), а також зобов'язань перед бюджетом з ПДВ

Аналіз наведених у таблиці 1 визначень дозволяє зробити висновок, що вітчизняні науковці використовують подібні підходи до тлумачення категорії «податок на додану вартість», наголошуючи, що ПДВ є непрямим податком, включається до складу реалізаційної вартості та у повному обсязі сплачується кінцевим споживачем. Водночас Шаповал Т. Б., розглядаючи з у роботі [11] характерні риси ПДВ, пропонує також звернути увагу на ще дві особливості цього податку:

– по-перше, на наявність розриву між формальним та реальним платником ПДВ. Обумовлена особливість, на думку науковця, полягає в тому, що розглянутий вид податку фактично сплачується споживачем на етапі придбання товарів (робіт, послуг), водночас формально його перерахування до бюджету здійснюється особою, що реалізує товар (роботу, послугу);

– по-друге, сплата ПДВ носить універсальний характер. Універсальність податку, на думку Шаповал Т. Б. [11], проявляється у двох аспектах: з однієї сторони, ПДВ сплачується під час реалізації товару (роботи, послуги), з іншої, – він стягується на кожному з етапів зовнішнього чи внутрішнього обороту товарів (робіт, послуг).

На думку Подоляничук О.А. [10], більшість з наведених у таблиці 1 економічних визначень розкривають сутність ПДВ в основному як складової управління фінансовою підсистемою підприємства. Водночас для цілей обліку та контролю використовується визначення, наведене у п. 14.1.178 Податкового кодексу України (далі – ПКУ): «податок на додану вартість – непрямий податок, який нараховується та сплачується відповідно до норм розділу V ПКУ» [1].

Соколов В. В. [48] та Товкун Л. В. [12] підкреслюють, що зміст ПДВ розкривається завдяки функціям, які цей податок виконує як один з елементів податкової системи. Традиційно у працях вітчизняних науковців виділяють дві основні функції ПДВ – фіскальну та регулюючу, хоча інколи регулюючу функцію розглядають як доповнення фіскальної.

Зміст фіскальної функції впливає з природи податків, адже система оподаткування спрямована на поповнення державного бюджету. Відмітимо, що ПДВ є одним з усіх податків в податковій системі України, який у повному розмірі надходить до державного бюджету, і забезпечує його рівномірне та стабільне поповнення. Суть регулюючої функції ПДВ розкривається через оцінку впливу податку на різні аспекти діяльності підприємства. Наприклад, Товкун Л. В. у роботі [12] підкреслює, що використання податків як регуляторів можливе завдяки вирішенню таких питань:

- визначення платника податку та особливостей побудови системи його оподаткування;
- чітке встановлення об'єкта оподаткування та методики розрахунку окремих податків;
- визначення джерел та термінів сплати податків;
- встановлення можливого надання пільг окремим галузям та / чи виробникам продукції (робіт, послуг);
- можливість диференціації умов оподаткування, наприклад, щодо визначення розмірів податкових ставок чи методики їх розрахунку та ін.

Загалом, на думку науковців, дослідження функцій ПДВ допомагає краще зрозуміти природу податкового навантаження та визначити оптимальну форму оподаткування для підприємства.

З реалізацією фіскальної функції податку пов'язано питання раціональності поповнення державного бюджету, що знайшло відображення у фіскальній ефективності ПДВ. Без сумніву, дефіцит державного бюджету вимагає від вітчизняної податкової системи, перш за все, підвищити фіскальну ефективність її елементів, адже додаткова мобілізація коштів повинна відбуватись не завдяки посиленню фіскального тиску чи запровадженню нових видів податків, а через використання інструменту адміністрування чинних податків.

На рисунку 1 наведено перелік чинників, які підвищують та сприяють зниженню фіскальної ефективності ПДВ (побудовано за [12]). Загалом, можна зробити висновок, що досягнення фіскальної ефективності будь-якого податку, в тому числі й ПДВ, можливе за рахунок використання прозорих підходів до формування бази оподаткування, а також чітко сформульованих критеріїв щодо методики його розрахунку. Важливу роль у забезпеченні об'єктивних підходів до проведених розрахунків відіграє система електронного адміністрування ПДВ, яка дозволяє в електронному форматі забезпечити складання податкових декларацій, ведення Єдиного реєстру податкових накладних, складання звітності з ПДВ та при необхідності розрахунку коригування до податкової накладної.

На думку Білобровенко Т. В. [4], нарахування та сплата ПДВ потребує чіткого визначення поняття «додана вартість», тобто об'єкта оподаткування. При цьому під доданою вартістю науковець розуміє приріст вартості продукту, який виготовлений підприємством, по відношенню до вартості використовуваних ним на виробництві матеріальних ресурсів. Білобровенко Т. В. зазначає, що з однієї сторони, цей показник акумулює величину доданої на підприємстві вартості без урахування попередньо здійснених витрат, з іншої – додану вартість варто розглядати як суму доходу суб'єкта господарювання, яка використовується для оплати факторів виробництва, що були задіяні в процесі виготовлення продукції. Виходячи із розглянутого підходу, з економічної точки зору показник доданої вартості можна прирівняти до показника заново створеної вартості, яка була виготовлена на підприємстві.

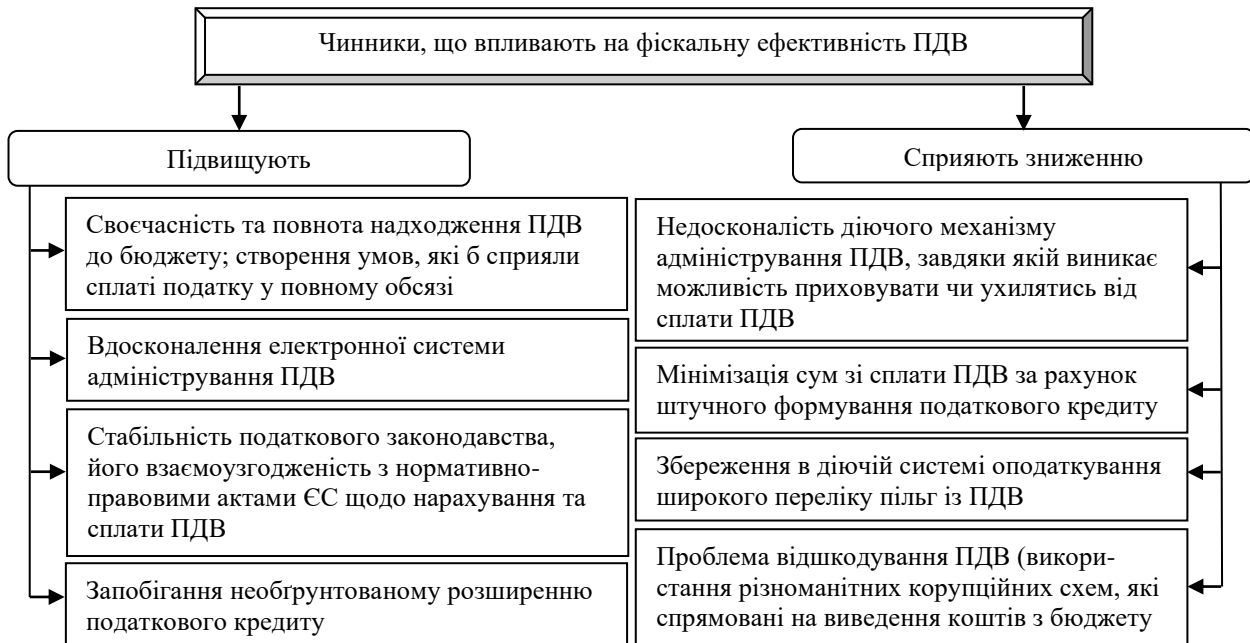

Рис. 1. Перелік чинників, які підвищують та сприяють зниженню фінансової ефективності ПДВ

Осадча Г.Г., Кудерська Н.В. у роботі [13] розглядають поняття доданої вартості з позиції витрат, які входять до її складу, а саме:

- матеріальні витрати (формуються з вартості сировини та матеріалів, які були витрачені в процесі виробництва, а також задіяних послуг виробничого характеру);
- заробітна плата з урахуванням інші заохочувальних та компенсаційних виплат, а також суми здійснених відрахувань на соціальні заходи;
- амортизація (включає суму нарахованих амортизаційних відрахувань необоротних активів, які брали безпосередню участь в процесі виробництва товарів, робіт чи послуг).

Розглянуті підходи до трактування сутності додатної вартості дають уявлення про склад та послідовність її формування на підприємстві, водночас дослідники в проаналізованих нами працях [4] і [13] підкреслюють, що застосований ними економічний підхід до розгляду питання не може бути використаний при реалізації обліково-контрольних процедур з адміністрування ПДВ.

Порядок організації та методики обліку і контролю ПДВ регламентується низкою нормативно-правових документів різних рівнів підпорядкування, основним з яких є Податковий кодекс України [1]. Так, у розділі V ПКУ, який повністю присвячений податку на додану вартість, розкриваються всі організаційні та методологічні питання, пов'язані з визначенням переліку платників ПДВ, вимог та порядку їх реєстрації; наводиться порядок визначення об'єкта та бази оподаткування для товарів (робіт, послуг) залежно від місця їх постачання; встановлюються правові вимоги щодо дати виникнення податкового зобов'язання і податкового кредиту; наводяться розміри ставок ПДВ та умови їх застосування; наводиться перелік операцій, що не є об'єктом оподаткування, а також звільнених від оподаткування операцій.

Перелік платників ПДВ наведено у п. 180.1 ст. 180 ПКУ, та проілюстровано на рисунку 2 (побудовано за [1]).

Відповідно до вимог чинного законодавства, а саме ст. 181-182 ПКУ [1], реєстрація платником ПДВ може бути обов'язковою або добровільною. Так, вимоги щодо обов'язкової реєстрації платником ПДВ в контролюючому органі за своїм місцезнаходженням (місцем проживання) поширюються на особу за умови, якщо загальна нарахована (сплачена) їй сума від здійснення операцій щодо постачання товарів (послуг), які підлягають оподаткуванню, у т.ч. щодо операцій з постачання товарів (послуг) із використанням Internet-мережі, протягом останніх 12 календарних місяців сукупно перевищує 1,0 млн грн. (без урахування ПДВ). Водночас якщо особа не є платником ПДВ, оскільки обсяги її оподатковуваних операцій є меншими від 1,0 млн грн. або взагалі відсутні, для неї в ПКУ передбачена можливість добровільної реєстрації як платника ПДВ, при цьому така реєстрація здійснюється виключно на підставі заяви.

Відмітимо, що нормами ПКУ також встановлено умови, за яких ПДВ сплачується, але без реєстрації особи платником податку. Зокрема, ця норма поширюється на осіб, які не зареєстровані як платники податку, але ввозять товари на митну територію України в обсягах, що підлягають оподаткуванню відповідно до ПКУ (п. 181.2 ПКУ). Крім того, ПДВ сплачується без реєстрації отримувачем послуг від нерезидентів, місцем постачання яких є митна територія України, при цьому податок нараховується за основною ставкою податку 20% або за ставкою 7% залежно від виду послуги.

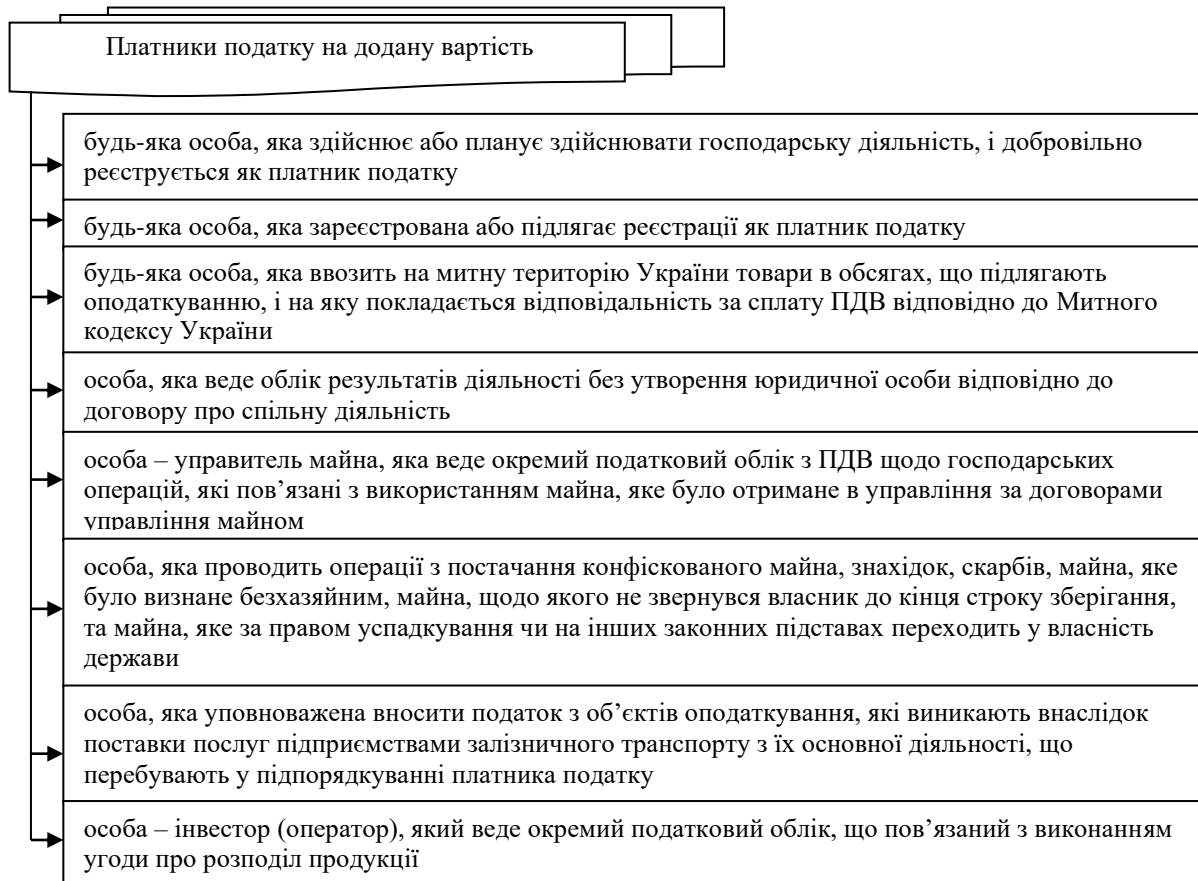

Рис. 2. Перелік платників ПДВ відповідно до п. 180.1 ст. 180 Податкового кодексу України

Відповідно до п. 193.1 ст. 193 ПКУ ставки ПДВ встановлюються у відсотках до бази оподаткування в таких розмірах: 20%, 0%, 7% і 14% [1]. Види операцій, що підлягають оподаткуванню за кожною з ставок, визначені ст. 193-195 ПКУ, і представлені на рисунку 3.

Загалом, як показує проведений аналіз, норми розділу V ПКУ спрямовані на правове регулювання порядку нарахування і сплати ПДВ, зокрема, в частині визначення платників податку, бази оподаткування, ставок ПДВ та умов їх застосування, типів господарських операцій, звільнених від сплати ПДВ та ін. Водночас в Україні розроблена низка нормативних документів, які визначають організацію та методику обліку і контролю ПДВ на вітчизняних підприємствах, основні з яких наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Нормативно-правові документи, які регламентують порядок методики обліку і контролю ПДВ

Нормативний документ	Призначення документу
Порядок електронного адміністрування податку на додану вартість [14]	Визначає складові механізми відкриття і закриття рахунків в системі електронного адміністрування ПДВ, порядок складання в СЕА ПДВ податкових накладних та розрахунків коригування кількісних і вартісних показників до податкових накладних, а також встановлює алгоритм проведення розрахунків з бюджетом, який передбачає використання зазначених рахунків
Порядок заповнення податкової накладної [15]	Визначає методику заповнення реквізитів в податковій накладній та порядок складання розрахунку коригування кількісних і вартісних показників до неї
Порядок ведення Єдиного реєстру податкових накладних [16]	Встановлює механізм внесення відомостей в ЄРПН з податкових накладних та / або розрахунків коригувань кількісних і вартісних показників до них
Порядок зупинення реєстрації податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних [17]	Визначає механізм зупинення реєстрації податкових накладних / розрахунків коригування в ЄРПН, встановлює організаційні і процедурні засади діяльності комісії з питань зупинення реєстрації податкових накладних / розрахунків коригування в ЄРПН, наводить перелік прав та обов'язків їх членів
Порядок заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість [18]	Затверджено форми та алгоритми складання окремих видів податкової звітності з ПДВ
Інструкція про застосування Плану рахунків [19]	Встановлено особливості застосування окремих субрахунків для рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами». Зокрема, це стосується таких субрахунків: – 641 «Розрахунки за податками»; – 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами»; – 643 «Податкові зобов'язання»; – 644 «Податковий кредит»

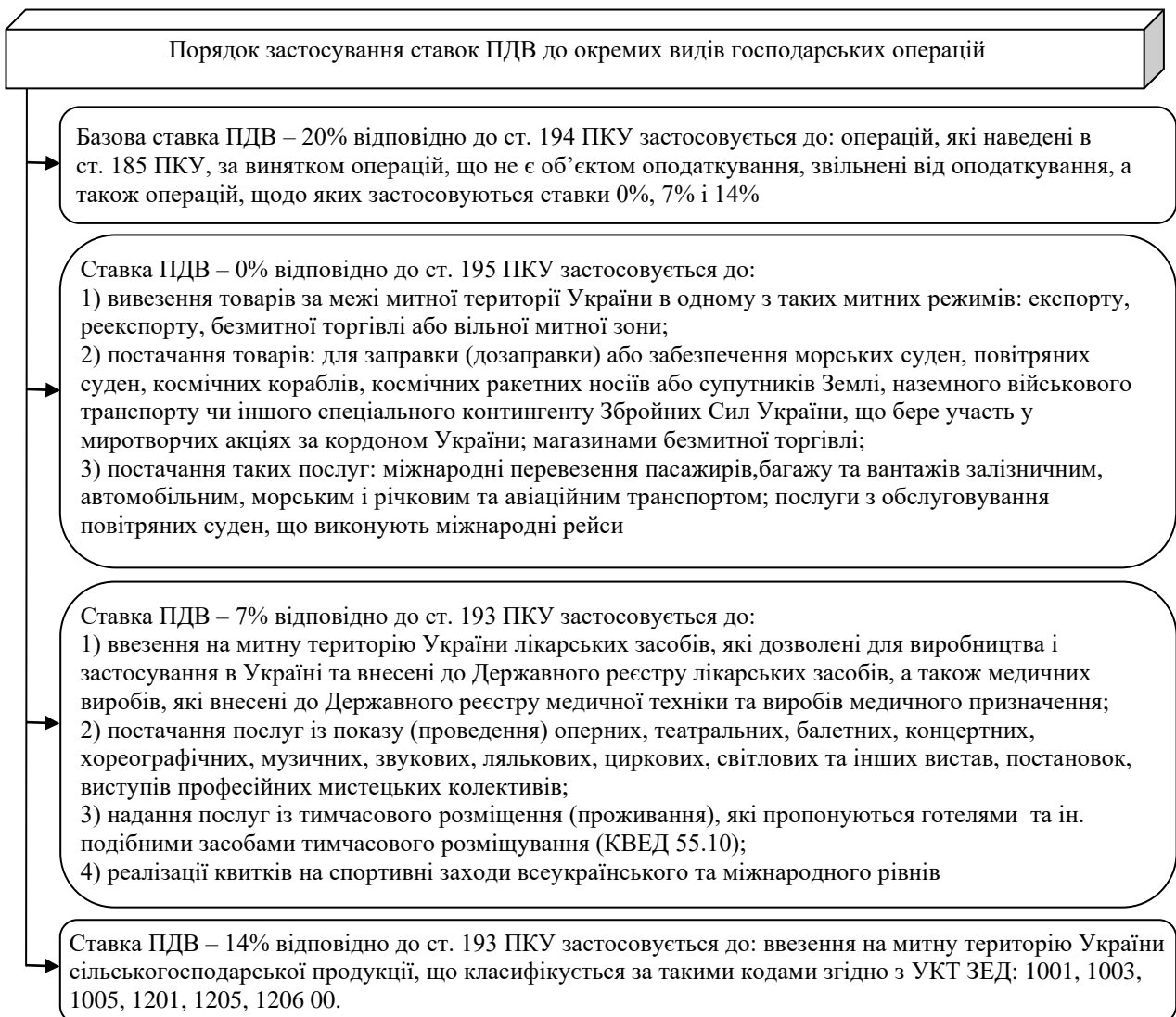

Рис. 3. Порядок застосування ставок ПДВ до окремих видів господарських операцій

Дійсно, у Податковому кодексі України [1] відсутнє визначення поняття «додана вартість», тому вона не може виступати об'єктом оподаткування для цілей обліку та контролю. На підтвердження цієї думки Білобровенко Т. В. [13] зазначає, що об'єкт і база оподаткування ПДВ можуть відрізнитись від величини доданої вартості на підприємстві. Дослідник вважає, що обумовлена ситуація виникає за рахунок того, що на практиці суб'єкти господарювання використовують різні варіанти розрахунку ПДВ, які передбачають використання не лише відмінних принципів його формування, але й диференційованих методик обчислення.

Відповідно до п. 185.1 Податкового кодексу України, об'єктом оподаткування ПДВ є операції платників податку щодо:

- постачання товарів в межах митної території України, включаючи операції з безоплатної передачі, а також з передачі права власності на об'єкти застави кредиту (позичальнику), на товари, які передаються на умовах товарного кредиту, а також щодо передачі об'єкта фінансового лізингу в володіння й користування лізингоодержувачу (орендарю);
- постачання послуг в межах митної території України;
- ввезення товарів на митну територію України;
- вивезення товарів за межі митної території України;
- надання послуг щодо міжнародних перевезень пасажирів, багажу та вантажів різними видами транспорту (автомобільним, залізничним, річковим, морським, авіаційним) [1].

Схематично розрахунок бази оподаткування ПДВ показано на рисунку 4 (побудовано за [13]).

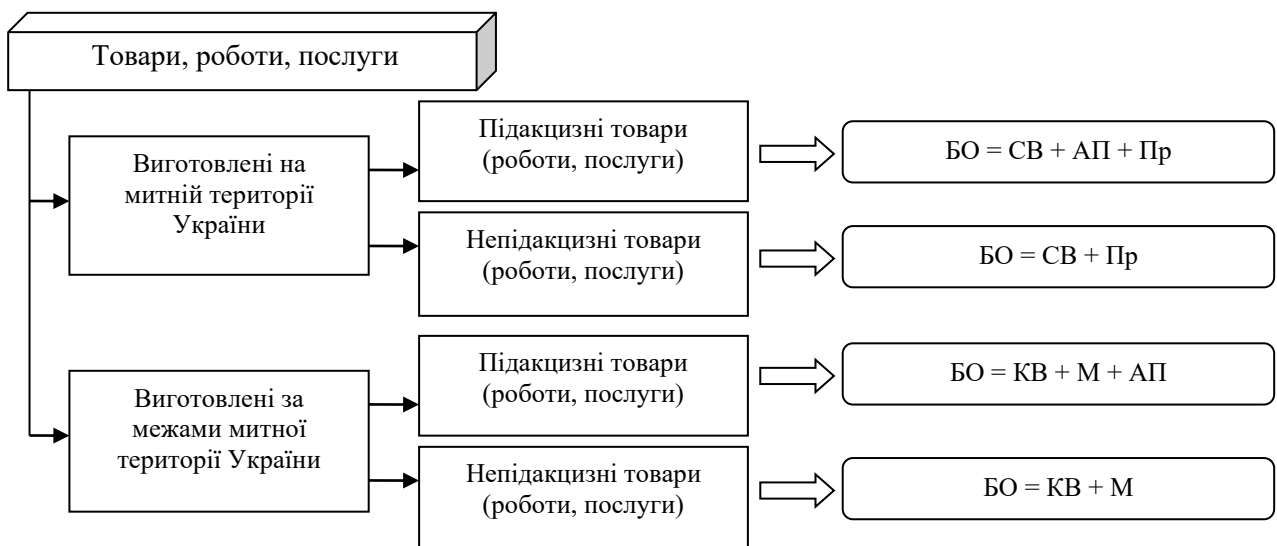

Рис. 4. Алгоритм розрахунку бази оподаткування ПДВ для цілей обліку та контролю

Пояснення до рисунку 4:

БО – база оподаткування ПДВ;
 СВ – собівартість реалізованих товарів (робіт, послуг);
 АП – сума акцизного податку;
 Пр – величина прибутку;
 KB – контрактна вартість товарів (робіт, послуг);
 М – мито.

Проведені дослідження показують, що на алгоритм розрахунку бази оподаткування ПДВ впливають такі основні фактори:

– місце виготовлення товарів, робіт, послуг (митна територія України, за межами митної території України);

– чи належить товар (продукція) до групи підакцизних товарів (продукції).

Заслуговує на увагу підхід Дзюби О., Волинець Ю. [20], які наголошують на такій особливості ПДВ як економічної категорії, як його роль у врівноваженні попиту та пропозиції на ринку. На думку науковців, оскільки цей вид податку безпосередньо включається до ціни реалізованих товарів (робіт, послуг), він є важливим ціноутворюючим елементом, відповідно, приймаючи рішення про встановлення ціни продажу, продавцям потрібно здійснити аналіз ринку щодо реакції споживачів на ціну пропонованого товару (роботи, послуги) з урахуванням усіх непрямих податків. Підтримуємо дослідників, що між величиною ПДВ як складової ціни реалізації та попитом на товар (роботу, послугу) існує обернено пропорційна залежність, відповідно, товаровиробники за умови неврахування цієї особливості ризикують втратити частину споживачів своєї продукції (робіт, послуг).

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

I ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

В цілому, проведені дослідження показали, що ПДВ є важливою складовою організації облікового процесу та реалізації контрольних процедур з адміністрування у платників податку. Аналіз підходів щодо вивчення сутності податку як економічної категорії, висвітлених у працях вітчизняних науковців, дозволив визначити генезу формування бази оподаткування ПДВ, та сформувавши набір чинників, які сприяють його фіскальній ефективності. За результатами проведених досліджень встановлено, що поширений у вітчизняній науковій думці економічний підхід до змістовного наповнення сутності ПДВ не може бути використаний при реалізації обліково-контрольних процедур з адміністрування податку на підприємстві. Проведений аналіз нормативного підґрунтя функціонування ПДВ як складової податкової системи суб'єкта господарювання дозволив узагальнити діючі у вітчизняному правовому полі правила щодо визначення переліку платників ПДВ, формування бази оподаткування податком, розглянути порядок застосування затверджених ставок ПДВ до окремих видів господарських операцій.

В процесі дослідження неодноразово наголошувалось, що як невід'ємна складова вартості реалізованих товарів (робіт, послуг), ПДВ відіграє важливе значення у формуванні цінової політики підприємства, що повинно обов'язково бути враховане при аналізі ціноутворюючих факторів. Звідси, побудова маркетингової політики суб'єкта господарювання повинна передбачати оцінку податкового навантаження на кінцевого споживача, та при потребі бути готовою до залучення різних економічних інструментів, які б сприяли оптимізації розрахунків з покупцями, наприклад, шляхом диверсифікації платежів, їх відтермінуванню та ін.

Загалом, вважаємо, проведення дослідження ПДВ на підприємстві повинно бути спрямоване на пошук способів підвищення його фіскальної ефективності, що досягається, перш за все, через побудову дієвої системи електронного адміністрування податку. І провідну роль у цьому відіграє саме система постійного моніторингу змін чинного законодавства у сфері нарахування і сплати ПДВ.

Література

- 1 Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : кодекс (№ 2755-VI) : [прийнято Верховною Радою України 02.12.2010] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2023).
- 2 Облік і звітність підприємств у системі оподаткування : навч. посіб. / М. І. Бондар, Л. Г. Ловінська, Н. М. Лисенко та ін. ; за заг. ред. М. І. Бондаря та Н. М. Лисенко. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2014. – 585 с.
- 3 Сидоренко Р. В. Визначення сутності податку на додану вартість та перспективи його розвитку // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2014. – Вип. 11 (1). – Ч. 1. – С. 234-240.
- 4 Білобровенко Т. В. Додана вартість як об'єкт оподаткування податком на додану вартість // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – Вип. 20 (1). – С. 51-55.
- 5 Семенко Т. М. Податок на додану вартість як економічна категорія [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. – 2011. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення: 18.10.2023).
- 6 Дугар Т. Є. Проблема адміністрування податку на додану вартість на сучасному етапі // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. № 2. – С. 689-693.
- 7 Ходикіна А. А., Бурковська А. В. Актуальні тенденції обліку розрахунків з податку на додану вартість // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 8. – С. 1196-1199.
- 8 Світовий О. М. Економічна сутність та функції податку на додану вартість у зернопродуктовому підкомплексі України // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2014. – № 1 (25). – С. 213-216.
- 9 Чирва А. А. Удосконалення облікової політики підприємства в частині обліку ПДВ // Облік і фінанси. – 2015. – № 4 (70). – С. 67-71.
- 10 Подолячук О. А. Податок на додану вартість: сутність та стан первинного обліку // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017. – № 1. – С. 82-102.
- 11 Шаповал Т. Б. Податок на додану вартість: генеза та сучасна трансформація в умовах реформаційних правотворчих процесів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2017. – Т. 3. – Вип. 47. – С. 16-19.
- 12 Товкун Л. В. Місце податку на додану вартість у податковій системі України [Електронний ресурс] // Юридичний науковий електронний журнал. – 2018. – № 4. – С. 112-114. – Режим доступу: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15921/1/Tovkun_112-114.pdf (дата звернення: 15.10.2023).
- 13 Осадча Г. Г., Кудерська Н. В. Податок на додану вартість – облікова практика // Причорноморські економічні студії. – 2017. – Вип. 17. – С. 242-246.
- 14 Порядок електронного адміністрування ПДВ [Електронний ресурс] : порядок (№ 569) : [затверджено постановою Кабінету Міністрів України 16.10.2014] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2023).
- 15 Порядок заповнення податкової накладної [Електронний ресурс] : порядок (№ 137/28267) : [затверджено наказом Міністерства фінансів України № 1307 від 31.12.2015] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2023).
- 16 Порядок ведення Єдиного реєстру податкових накладних [Електронний ресурс] : порядок (№ 1246) : [затверджено постановою Кабінету Міністрів України 29.12.2010] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2023).
- 17 Порядок зупинення реєстрації податкової накладної / розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних [Електронний ресурс] : порядок (№ 1165) : [затверджено постановою Кабінету Міністрів України 11.12.2019] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2023).
- 18 Порядок заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість [Електронний ресурс] : порядок (№ 159/28289) : [затверджено наказом Міністерства фінансів України № 21 від 28.01.2016] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2023).
- 19 Інструкція щодо застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс] : інструкція (№ 291) [затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 17.11.2023).
- 20 Дзюба О., Волинець Ю. Податок на додану вартість: економічна сутність та особливості законодавчого закріплення в сучасних умовах // Економічний аналіз. – 2012. – Випуск 10, частина 2. – С. 219-222.

References

- 1 Podatkovi kodeks Ukrainy [Elektronnyi resurs] : kodeks (№ 2755-VI) : [pryiniato Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy 02.12.2010] / Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua> (data zvernennia: 19.11.2023).
- 2 Oblik i zvitnist pidpriemstv u systemi opodatkuvannia : navch. posib. / M. I. Bondar, L. H. Lovinska, N. M. Lysenko ta in. ; za zah. red. M. I. Bondaria ta N. M. Lysenko. – 2-he vyd., pererobl. i dopov. – K. : DNNU «Akad. fin. upravlinnia», 2014. – 585 s.
- 3 Sydorenko R. V. Vyznachennia sutnosti podatku na dodanu vartist ta perspektivy yoho rozvytku // Ekonomichni nauky. Seriia «Oblik i finansy». – 2014. – Vyp. 11 (1). – Ch. 1. – S. 234-240.
- 4 Bilobrovenko T. V. Dodana vartist yak ob'ekt opodatkuvannia podatkom na dodanu vartist // Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo. – 2018. – Vyp. 20 (1). – S. 51-55.
- 5 Semenko T. M. Podatok na dodanu vartist yak ekonomichna katehoriia [Elektronnyi resurs] // Efektyvna ekonomika. – 2011. – № 4. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua> (data zvernennia: 18.10.2023).
- 6 Duhar T. Ye. Problema administruvannia podatku na dodanu vartist na suchasnomu etapi // Ekonomika i suspilstvo. – 2016. – Vyp. № 2. – S. 689-693.
- 7 Khodykina A. A., Burkovska A. V. Aktualni tendentsii obliku rozrakhunkiv z podatku na dodanu vartist // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. – 2015. – Vyp. 8. – S. 1196-1199.
- 8 Svitovyi O. M. Ekonomichna sutnist ta funktsii podatku na dodanu vartist u zernoproduktovomu pidkompleksi Ukrainy // Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu. – 2014. – № 1 (25). – S. 213-216.
- 9 Chyrva A. A. Udoskonalennia oblikovoi polityky pidpriemstva v chastyni obliku PDV // Oblik i finansy. – 2015. – № 4 (70). – S. 67-71.
- 10 Podolianchuk O. A. Podatok na dodanu vartist: sutnist ta stan pervynnoho obliku // Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky. – 2017. – № 1. – S. 82-102.
- 11 Shapoval T. B. Podatok na dodanu vartist: gena ta suchasna transformatsiia v umovakh reformatsiinykh pravotvorchykh protsesiv // Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo. – 2017. – T. 3. – Vyp. 47. – S. 16-19.
- 12 Tovkun L. V. Mistse podatku na dodanu vartist u podatkovii systemi Ukrainy [Elektronnyi resurs] // Yurydychni naukovi elektronnyi zhurnal. – 2018. – № 4. – S. 112-114. – Rezhym dostupu: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15921/1/Tovkun_112-114.pdf (data zvernennia: 15.10.2023).
- 13 Osadcha H. H., Kuderska N. V. Podatok na dodanu vartist – oblikova praktyka // Prychornomorski ekonomichni studii. – 2017. – Vyp. 17. – S. 242-246.
- 14 Poriadok elektronnoho administruvannia PDV [Elektronnyi resurs] : poriadok (№ 569) : [zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy 16.10.2014] / Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua> (data zvernennia: 19.11.2023).
- 15 Poriadok zapovnennia podatkovoi nakladnoi [Elektronnyi resurs] : poriadok (№ 137/28267) : [zatverdzheno nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy № 1307 vid 31.12.2015] / Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua> (data zvernennia: 19.11.2023).
- 16 Poriadok vedennia Yedynoho reiestru podatkovykh nakladnykh [Elektronnyi resurs] : poriadok (№ 1246) : [zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy 29.12.2010] / Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua> (data zvernennia: 19.11.2023).
- 17 Poriadok zupynennia reiestratsii podatkovoi nakladnoi / rozrakhunku koryhuvannia v Yedynomu reiestri podatkovykh nakladnykh [Elektronnyi resurs] : poriadok (№ 1165) : [zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy 11.12.2019] / Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua> (data zvernennia: 19.11.2023).
- 18 Poriadok zapovnennia i podannia podatkovoi zvitnosti z podatku na dodanu vartist [Elektronnyi resurs] : poriadok (№ 159/28289) : [zatverdzheno nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy № 21 vid 28.01.2016] / Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua> (data zvernennia: 19.11.2023).
- 19 Instrukttsiia shchodo zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhaltenskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii [Elektronnyi resurs] : instrukttsiia (№ 291) [zatverdzheno nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 30.11.1999] // Ofitsiyni sait Verkhovnoi rady Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua> (data zvernennia: 17.11.2023).
- 20 Dziuba O., Volynets Yu. Podatok na dodanu vartist: ekonomichna sutnist ta osoblyvosti zakonodavchoho zakriplennia v suchasnykh umovakh // Ekonomichniy analiz. – 2012. – Vypusk 10, chastyina 2. – S. 219-222.